

ISSN 2224-025X

НАУКОВІ ЗБІТКИ

**Державного
природознавчого
музею**

Випуск 41 / 2025

Національна академія наук України
Державний природознавчий музей

НАУКОВІ ЗАПИСКИ ДЕРЖАВНОГО ПРИРОДОЗНАВЧОГО МУЗЕЮ

Випуск 41

Львів 2025

УДК 57+58+591.5+502.7:069

Наукові записки Державного природознавчого музею. – Львів, 2025. – Вип. 41. – 234 с.

До 41-го випуску збірника «Наукові записки Державного природознавчого музею» увійшли статті та короткі повідомлення з природничої музеології, екології, зоології, ботаніки, а також інформація про діяльність музею у 2024 році, конференції і музейні проєкти.

Для екологів, зоологів, ботаніків, працівників музеїв природничого профілю, заповідників, національних природних парків та інших природоохоронних установ і організацій.

Proceedings of the State Natural History Museum. – Lviv, 2025. – Issue 41. – 234 p.

The 41th issue of the periodical «Scientific Notes of the State Museum of Natural History» includes articles and short reports of natural historical museology, ecology, zoology, botany, as well as information about the museum's activities in 2024, conferences, and museum projects.

For ecologists, zoologists, botanists, employees of museums of natural profile, reserves, national nature parks and other environmental institutions and organizations.

DOI: <https://doi.org/10.36885/nzdpdm.2025.41>

ISSN 2224-025X

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Головний редактор

Заступник головного редактора

Відповідальний секретар

Технічний редактор

Капрусь І. Я. д-р біол. наук, проф.

Климишин О. С. д-р біол. наук, с.н.с.

Орлов О. Л. канд. біол. наук

Гураль Р. І. канд. біол. наук

Бокотей А. А. д-р біол. наук, с.н.с.; Войчишин В. К. канд. біол. наук, с.н.с.; Годунько Р. Й. канд. біол. наук, с.н.с.; Гураль-Сверлова Н. В. канд. біол. наук, с.н.с.; Дзюбенко Н. В. канд. біол. наук; Радченко О. Г. д-р біол. наук, проф.; Різун В. Б. канд. біол. наук, с.н.с.; Середюк Г. В. канд. біол. наук; Сусуловський А. С. канд. біол. наук, с.н.с.; Третяк П. Р. д-р біол. наук, проф.; Фальтинович В. д-р біол. наук, проф. (Польща); Царик Й. В. д-р біол. наук, проф.; Шрубівич Ю. Ю. канд. біол. наук; Яницький Т. П. канд. біол. наук

EDITORIAL BOARD

Kaprus I. Y. (*Editor-in-Chief*), Klymyshyn O. S. (*Associate Editor*), Orlov O. L. (*Managing Editor*), Gural R. I. (*Technical Editor*), Bokotey A. A., Voichyshyn V. K., Godunko R. J., Gural-Sverlova N. V., Dzubenko N. V., Radchenko O. G., Rizun V. B., Serediuk H. V., Susulovsky A. S., Tretjak P. R., Faltynowicz W., Tsaryk J. V., Shrubovych J. J., Yanitsky T. P.

*Рекомендовано до друку вченою радою Державного природознавчого музею
(протокол № 10 від 23 жовтня 2025 року)*

ISSN 2224-025X

© Наукові записки ДПМ, 2025

DOI: <https://doi.org/10.36885/nzdpm.2025.41.15-28>

УДК 594.38 (477)

Гураль Р.І., Гураль-Сверлова Н.В.

HELIX POMATIA І H. THESSALICA (GASTROPODA, HELICIDAE) В МАЛАКОЛОГІЧНОМУ ФОНДІ ДЕРЖАВНОГО ПРИРОДОЗНАВЧОГО МУЗЕЮ НАН УКРАЇНИ ТА ДІАГНОСТИЧНА ЦІННІСТЬ ОКРЕМИХ КОНХОЛОГІЧНИХ ОЗНАК

Проведено ревізію фондових матеріалів музею, раніше визначених як виноградний равлик *Helix pomatia*. Встановлено, що зі 137 одиниць зберігання (понад 2,5 тис. екз.) 11 належать конхологічно подібному і нещодавно переописаному *Helix thessalica*. Загалом у музеї наразі є вибірки *H. thessalica* з 6 адміністративних областей України: Чернівецької, Тернопільської та Хмельницької на заході, Черкаської, Київської та Полтавської у центральному регіоні. Не вдалося визначити до виду лише 3 черепашки *Helix* sp., зібрані в 1875 р. в П'ятничанах (тепер – частина м. Вінниця). Натомість музейні збори *H. pomatia* репрезентують усі західні області України, за винятком Чернівецької та Рівненської, її центральний (Житомирська, Київська, Дніпропетровська), східний (Харківська) і південний (Миколаївська) регіони. У малакологічному фонді є також черепашки *H. pomatia* зі сходу Польщі, Чехії (м. Чеське Будейовіце) та Європейської частини Росії (м. Москва). На підставі музейних матеріалів проаналізовано мінливість і діагностичну цінність тих конхологічних ознак, які можуть бути використані для диференціації *H. thessalica* і *H. pomatia*: забарвлення, форми (пропорції) черепашки, її поверхневої скульптури тощо. Продемонстрована значна внутрішньовидова мінливість розмірів і форми черепашки у *H. pomatia* з України. Остання стосується, зокрема, відносних розмірів устя та завитка, що робить проблематичним використання цих пропорцій при визначенні *H. thessalica*. У черепашок *H. pomatia* з добре збереженим періостракумом забарвлення може коливатися від темно-коричневого до майже білого, проте ніколи не має виражених жовтих або рудуватих (охристих) відтінків, на відміну від *H. thessalica*. Проте первинний характер забарвлення не завжди можна встановити в екземплярів з обтертою поверхнею, а також у черепашок, які тривалий час зберігаються в музейних колекціях. Враховуючи великі розміри та досить широке розповсюдження обох видів в Україні, ця частина публікації разом з оригінальними фотографіями може бути цікавою для ширшого кола осіб: від викладачів і студентів вищих навчальних закладів до вчителів біології та натуралістів-любителів.

Ключові слова: *Helix*, конхологічна мінливість, наземні молюски, Україна.

Виноградний равлик *Helix pomatia* Linnaeus, 1758 – один з найвідоміших наземних молюсків, широко розповсюджений зараз у Європі, частково – за рахунок антропохорії. Зокрема, в Україні частиною природного ареалу цього виду традиційно вважають її західну частину (Korábek et al., 2023: fig. 2). За іншою версією, природний ареал *H. pomatia* «від Поділля тягнеться на схід, імовірно, лише лісостеповою зоною до півдня Середньоруської височини» (Балашов, 2023). Проте автохтонним для лісостепової зони України, згідно останніх досліджень (Korábek et al., 2023), може бути не *H. pomatia*, а *Helix thessalica* Boettger, 1886, якого ще донедавна (Korábek et al., 2016) вважали синонімом *H. pomatia*. Наразі присутність *H. thessalica* є генетично

підтвердженою для Чернівецької, Тернопільської, Хмельницької, Черкаської, Кіровоградської та півдня Київської обл. (див. додаток до Korábek et al., 2023).

Сучасні ареали обох видів (*H. pomatia* і *H. thessalica*) в Україні вимагають уточнення, першим кроком до якого може стати ревізія конхологічних матеріалів, накопичених у різних малакологічних колекціях, зокрема, у Державному природознавчому музеї НАН України у Львові (Гураль-Сверлова, Гураль, 2020), надалі в тексті – ДПМ НАНУ. Оскільки *H. thessalica* відсутній в усіх визначниках наземних молюсків України (Балашов, 2016; Гураль-Сверлова, Гураль, 2012) або її окремих регіонів (Балашов та ін., 2007; Сверлова, Гураль, 2005), ревізія колекційних матеріалів ДПМ НАНУ є також слушною нагодою проаналізувати мінливість та діагностичну цінність різних конхологічних ознак, які можуть бути використаними для диференціації *H. thessalica* і *H. pomatia* (Korábek et al., 2016), та дати деякі практичні рекомендації з цього приводу. Оскільки види роду *Helix*, а також адвентивний *Cornu aspersum* (Müller, 1774) є найбільшими наземними молюсками України, така інформація, викладена українською мовою та проілюстрована оригінальними фотографіями, може бути корисною для досить широкого кола осіб, від викладачів і студентів вищих навчальних закладів до вчителів біології та натуралістів-любителів.

Ця публікація продовжує серію робіт, присвячених аналізу сучасного розповсюдження молюсків роду *Helix* в Україні, враховуючи потенційний вплив на нього антропохорії (Gural-Sverlova, Gural, 2024a, 2024b; Gural-Sverlova, Lyzhechka, 2024).

Матеріал і методика досліджень

Проаналізовано усі матеріали основного фонду ДПМ НАНУ, які раніше було визначено як *H. pomatia*. Більша частина з них згадується в останньому каталозі колекції наземних молюсків музею (Гураль-Сверлова, Гураль, 2020), проте є і пізніші надходження, датовані 2020-2024 рр. (переважно власні збори працівників лабораторії малакології). Для ілюстрації конхологічної мінливості *H. pomatia* (забарвлення, розміри, форма черепашка, деякі аномалії) додатково використано окремі матеріали науково-допоміжного фонду, виділені для потенційного експозиційного використання (матеріали експозиційного призначення).

Загалом було переглянуто 137 одиниць зберігання (окремих черепашок або вибірок) і понад 2,5 тис. екз. з 15 адміністративних областей України, а також деяких інших європейських країн (Польща, Чехія, Європейська частина Росії). Це дало змогу ознайомитися зі зборами із західного (усі адміністративні області, крім Рівненської), центрального (Житомирська, Вінницька, Київська, Черкаська, Полтавська, Дніпропетровська), східного (Харківська) і південного (Миколаївська) регіонів України.

При визначенні *H. thessalica* орієнтувалися на комплекс конхологічних ознак, наведений у переписі цього виду (Korábek et al., 2016).

З додатковими фотографіями частини проаналізованих фондових матеріалів, а також живих особин обох видів можна ознайомитися на Просвітицькій інтернет-програмі «Молюски» (Гураль-Сверлова, Гураль, 2025).

Результати досліджень

Ревізія фондових матеріалів підтвердила, що *H. pomatia* є широко розповсюдженим на теренах України. Саме до цього виду належать усі фондові збори зі Львівської, Івано-Франківської, Закарпатської, Волинської, Житомирської, Харківської обл., єдина вибірка з Дніпропетровської обл. (Жовті Води), більшість зборів з Хмельницької та Київської обл. (детальний перелік див. нижче). Особливий інтерес мають дві невеликі черепашки з Мигійського каньйону в Миколаївській обл. (рис. 13), де можуть існувати маргінальні природні популяції *H. pomatia* (Крамаренко, Сверлова, 2005). Вздовж течії Південного Бугу в Миколаївській обл., очевидно, проходить також південно-східна межа природного ареалу *Helix lutescens* Rossmässler, 1837 (Gural-Sverlova, Gural, 2024a).

Анатомічно перевірені матеріали, які належать *H. pomatia*:

Україна, Закарпатська обл., м. Ужгород, вул. Дендеші, 13.05.2018, 4 екз. [інв. № 4359]; м. Ужгород, вул. Жупанатська, 13.05.2018, 2 екз. [інв. № 4360]; м. Ужгород, ботанічний сад, 14.05.2018, 15 екз. [інв. № 4361];

Івано-Франківська обл., Богородчанський р-н, с. Стара Гута, біля готелю «Синьогора», 4-5.07.2024, 13 екз. [інв. № 5760];

Львівська обл., м. Львів, край Личаківського парку, 16.09.2024, 1 екз. [інв. № 5797]; смт Брюховичі, вул. Львівська, край лісу біля шосе, 5.06.2024, 1 екз. [інв. № 5785]; Городоцький р-н, м. Городок, парк біля ставу, 29.09.2024, 16 екз. [інв. № 5796]; Пустомитівський р-н, с. Підбірці, біля садового центру «Клуб Рослин», 4-20.06.2024, 6 екз. [інв. № 5740].

Інші конхологічні матеріали, які належать *H. pomatia*:

Волинська обл., м. Луцьк, парк культури та відпочинку ім. Л. Українки, 14.08.2005, 17 екз. [інв. № 4601]; там само, 18.06.2008, 37 екз. [інв. № 4624]; Горохівський р-н, с. Терешківці, дубовий ліс, узлісся, 11.06.2005, 3 екз. [інв. № 2922];

Дніпропетровська обл., м. Жовті Води, територія міста, Краснокутський ліс, штучні деревні насадження, 2006 р., 48 екз. [інв. № 4605] (рис. 1Є, Ж);

Житомирська обл., Житомирський р-н, м. Житомир, паркова зона, 11.07.2002, 5 екз. [інв. № 1399]; м. Житомир, заліснений яр, 29.09.2006, 19 екз. [інв. № 4612];

Закарпатська обл., м. Ужгород, сквер за пл. Народна, 14.05.2015, 14 екз. [інв. № 3609]; м. Ужгород, на подвір'ї Ужгородського замку, 20.05.2015, 4 екз. [інв. № 3611]; м. Ужгород, альпінарій по вул. Жупанатська, 14.05.2015, 5 екз. [інв. № 3613]; Берегівський р-н, м. Берегове, парк, 08.2015, 4 екз. [інв. № 3699]; м. Берегове, лука, 08.2015, 3 екз. [інв. № 3700]; Берегівське горбогір'я, 09.2015, 1 екз. [інв. № 3701]; с. Квасове, ур. Атак (Оток), дубово-грабовий заплавний ліс, 9.07.2004, 1 екз. [інв. № 1995]; Мукачівський р-н, м. Мукачеве, під замком Паланок, схил з чагарниками та травою, 16.05.2015, 6 екз. [інв. № 3615]; Рахівський р-н, с. Ділове, Карпатський біосферний заповідник, ур. Кузій, буковий ліс, 1.07.2003, 2 екз. [інв. № 1962]; Ужгородський р-н, с. Велика Добронь, Великодобронський ліс, 6.03.2016, 2 екз. [інв. № 3913]; с. Невицьке, на руїнах Невицького замку, 18.05.2015, 13 екз. [інв. № 3608];

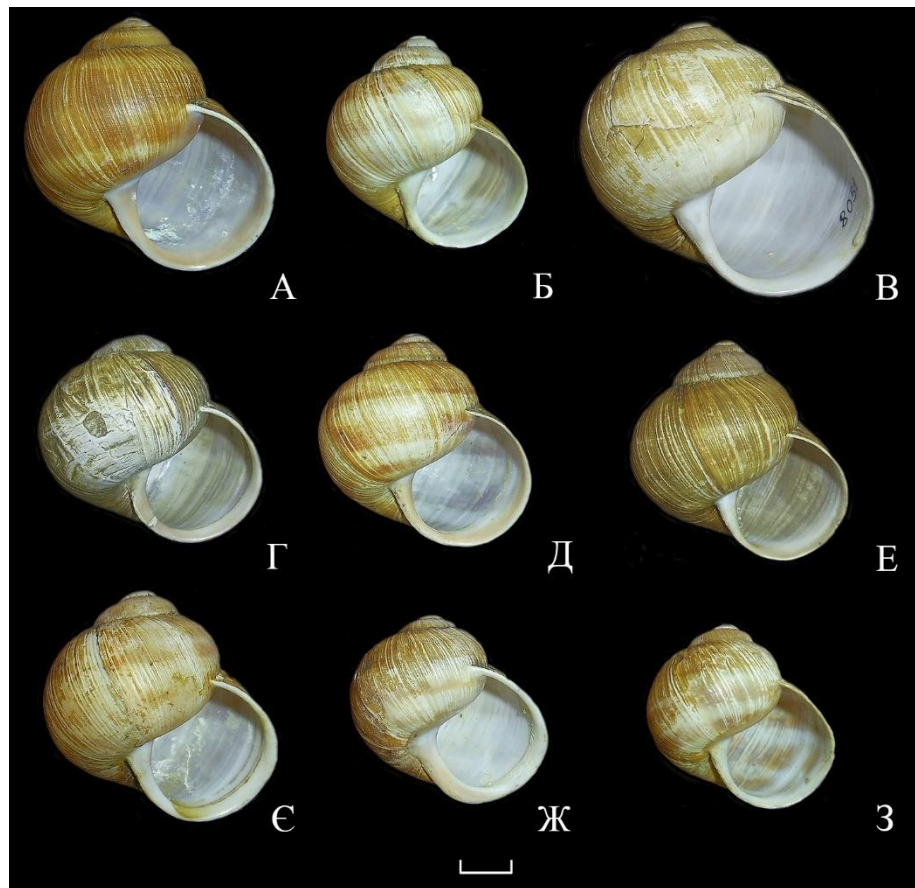

Рис. 1. Мінливість розмірів і форми черепашок дорослих особин *H. pomatia* з різних регіонів України: А – Львів, Хомець (інв. № 2918); Б – Львів, Високий Замок, (інв. № 2919); В – Новий Кропивник, Львівська обл. (інв. № 217); Г – Тернопіль (інв. № 5130); Д – Васильків, Київська обл. (інв. № 4610); Е – Південне, Харківська обл. (інв. № 4621); Є, Ж – Жовті Води, Дніпропетровська обл. (інв. № 4605); З – Мигійський каньйон, Миколаївська обл. (інв. № 601). Масштаб 1 см.

Івано-Франківська обл., Богородчанський р-н, с. Старуня, біля грязьового вулкану, під кущем ялівцю, 11.05.2019, 1 екз. [інв. № 4273]; Галицький р-н, м. Галич, 1879 р., 2 екз. [інв. № 140]; с. Бовшів, г. Касова, край лісу, 14.12.2019, 2 екз. [інв. № 4582]; Коломийський р-н, с. Молодятин, дата невідома (друга половина XIX ст.), 1 екз. [інв. № 1994]; Косівський р-н, с. Соколівка, дата невідома (XX ст.), 7 екз. [інв. № 2266]; Косівський р-н, с. Текуче, дата невідома, 1 екз. [інв. № 141]; Надвірнянський р-н, ок. м. Яремча (Дора), дата невідома (друга половина XIX ст.), 2 екз. [інв. № 142];

Київська обл., м. Київ, парк біля столичної обсерваторії, 21.05.2004, 5 екз. [інв. № 2842]; Васильківський р-н, м. Васильків, 2004 р., 1 екз. [інв. № 2205]; м. Васильків, у

яру в околицях міста, 15.04.2006, 75 екз. [інв. № 4608]; м. Васильків, пагорб між вул. Піонерська і Трудова, пустир з чагарником і поодинокими деревами, 15.04.2006, 144 екз. [інв. № 4610] (рис. 1Д, 5Е);

Львівська обл., м. Львів, 1881 р., 6 екз. [інв. № 148]; м. Львів, 1881 р., 4 екз. [інв. № 149]; м. Львів, 1881 р., 7 екз. [інв. № 152]; м. Львів, 1881 р., 3 екз. [інв. № 161]; м. Львів, 1881 р., 4 екз. [інв. № 164]; м. Львів, 1881 р., 6 екз. [інв. № 165]; м. Львів, 1881 р., 2 екз. [інв. № 218]; м. Львів, Знесіння, г. Піскова, 06.1919, 2 екз. [інв. № 151]; м. Львів, Брюховицький лісопарк, листяний ліс, 26-28.08.2005, 11 екз. [інв. № 4616]; там само, буковий ліс, 13.09.2016, 3 екз. [інв. № 4161]; м. Львів, парк «Високий Замок», південний схил, 31.07.2004, 126 екз. [інв. № 2919] (рис. 1Б); там само, навпроти хімфармзаводу, заліснений схил північно-східної експозиції, 5.05.2005, 54 екз. [інв. № 4592]; м. Львів, парк «Залізна Вода», деревна рослинність вздовж струмка, 10.08.2004, 45 екз. [інв. № 2917]; м. Львів, РЛП «Знесіння», відкриті схили, 28.04.1996, 1 екз. [інв. № 600]; аналогічно, 8.04.2005, 61 екз. [інв. № 4607]; аналогічно, 25.04.2005, 125 екз. [інв. № 4593]; там само, г. Піскова, деревно-чагарникові зарості, 8.08.2004, 121 екз. [інв. № 2916]; там само, під г. Хоμεць, деревна рослинність біля струмка, 4.07.2004, 88 екз. [інв. № 2918] (рис. 1А); м. Львів, лісопарк «Погулянка», лісовий схил південної експозиції, 25.04.2005, 74 екз. [інв. № 4575]; там само, деревно-чагарникова рослинність біля струмка, 25.04.2005, 65 екз. [інв. № 4576]; там само, розріджені деревні насадження, 27.04.2005, 63 екз., [інв. № 4577]; м. Львів, край Снопківського парку біля вул. Зелена, у зарослому деревами пониженні, 29.04.2005, 29 екз. [інв. № 4594]; м. Львів, Стрийський парк, 27.04.2005, 37 екз. [інв. № 4591]; м. Львів, залишки лісової рослинності між вул. Золота, Клепарівська і Єрошенка, 30.04.2005, 35 екз. [інв. № 4595]; аналогічно, 30.04.2005, 52 екз. [інв. № 4596]; аналогічно, 1.05.2005, 49 екз. [інв. № 4589]; там само, біля спущеного ставка, 1.05.2005, 63 екз. [інв. № 4824]; м. Львів, вул. Заклинських, узбіччя дороги, 4.06.2023, 1 екз. [інв. № 5133]; м. Львів, вул. Митрополита Липківського, 3.07.2021, 1 екз. [інв. № 4768; сіністральна черепашка]; м. Львів, ботанічний сад Львівського нац. ун-ту ім. І. Франка по вул. Кирила і Мефодія, 5.07.2015, 9 екз. [інв. № 3622]; ок. м. Львова, Винниківське озеро, ліс на березі, 13.05.2005, 3 екз. [інв. № 2923]; м. Винники, відкритий схил, 04.2005, 4 екз. [інв. № 2924]; Бродівський р-н, м. Броди, територія міста, кущі бузини, трава, 26.07.2005, 20 екз. [інв. № 4587]; с. Пеняки, дата невідома (друга половина XIX ст.), 11 екз. [інв. № 143; одна черепашка сіністральна]; аналогічно, 3 екз. [інв. № 144]; с. Пеняки, крутий схил на околиці села, 25.06.2005, 28 екз. [інв. № 4603]; с. Підгірці, Підгорецький замок, грабова алея перед замком, 25.06.2005, 11 екз. [інв. № 4602]; Буський р-н, Буськ, парк ім. І. Франка, 8.08.2023, 25 екз. [інв. № 5203]; Городоцький р-н, смт Великий Любін, парк санаторію, 30.09.2016, 2 екз. [інв. № 4158]; с. Тулиголове, парк біля лікарні, 10.2005, 19 екз. [інв. № 4611]; с. Тулиголове, на межі луки та лісосмуги, 15.05.2006, 39 екз. [інв. № 4609]; Дрогобицький р-н, с. Новий Кропивник, дата невідома (друга половина XIX ст.), 2 екз. [інв. № 217] (рис. 1В); м. Трускавець, дата невідома (друга половина XIX ст.), 3 екз. [інв. № 146]; м. Трускавець, Курортний парк, 8.07.2023, 4 екз. [інв. № 5187]; Жидачівський р-н, смт Журавне, дата невідома, 1 екз. [інв. № 147]; смт Журавне, Бакоцинський ліс, 5.07.2005, 4 екз. [інв. № 4622]; Жовківський р-н, м. Жовква, схил, зарослий молодим буковим лісом, 5.04.2005, 29 екз. [інв. № 4606]; м. Рава-Руська, край парку, під декоративними кущами, 22.09.2024, 2 екз. [№ 5783]; с.

Потелич, смуга дерев вздовж ставу, 22.09.2024, 12 екз. [інв. № 5782]; Золочівський р-н, м. Золочів, відкритий пагорб з вапняковими відслоненнями, 24.05.2005, 27 екз. [інв. № 4574]; м. Золочів, парк «Здоров'я», 26.06.2023, 7 екз. [інв. № 5157]; Кам'янсько-Буський р-н, с. Неслухів, парк біля палацу, 7.08.2023, 29 екз. [інв. № 5202]; Миколаївський р-н, с. Колодуби, заказник «Кошів», ясенево-кленовий дубняк, 21.07.2005, 47 екз. [інв. № 4586]; м. Миколаїв, біля бензозаправки, широколистяний ліс, 25.05.2005, 2 екз. [інв. № 2921]; с. Прийма, ур. Прийма-1, буковий ліс зі скельними відслоненнями, 29.04.2017, 1 екз. [інв. № 4145]; Мостиський р-н, с. Вишенька, дата невідома (XX ст.), 1 екз. [інв. № 2265]; Перемишлянський р-н, м. Перемишляни, 1878 р., 2 екз. [інв. № 153]; Пустомитівський р-н, с. Кам'янопіль, 1849 р. (? – нерозбірлива етикетка), 2 екз. [інв. № 150]; Пустомитівський р-н, між м. Пустомити та с. Наварія, схил західної експозиції, густо зарослий кущами та молодими деревами, 7.05.2005, 109 екз. [інв. № 4573]; Сокальський р-н, с. Сілець, біля автодороги на Львів, мішаний ліс, 10.06.2005, 27 екз. [інв. № 4590]; с. Скоморохи, дата невідома (друга половина XIX ст.), 6 екз. [інв. № 154]; Сколівський р-н, с. Підгородці, 1.06.2005, 2 екз. [інв. № 4623]; Турківський р-н, с. Розлуч, сосново-смерековий ліс в околицях села, 8.07.2005, 1 екз. [інв. № 2920];

Миколаївська обл., Первомайський р-н, Мигійський каньйон, лівий берег р. Південний Буг, заплавної ліс, 21.04.1995, 2 екз. [інв. № 601] (рис. 13);

Тернопільська обл., м. Тернопіль, Парк національного відродження, 4.05.2023, 2 екз. [інв. № 5130] (рис. 1Г); Бережанський р-н, с. Гутисько, заказник «Голиця», степова ділянка, 17.04.2005, 3 екз. [інв. № 2853];

Харківська обл., м. Харків, 08.2002, 2 екз. [інв. № 1892]; Харківський р-н, смт Високий, приватна садова ділянка, 11.08.2005, 88 екз. [інв. № 4588]; м. Південне, на городі, 08.2005, 8 екз. [інв. № 4621] (рис. 1Е);

Хмельницька обл., м. Хмельницький, біля ринку промислових товарів, біля залізничної колії, 2010 р., 1 екз. [інв. № 3362]; м. Хмельницький, берег р. Південний Буг, 11.05.2022, 4 екз. [інв. № 5010]; Кам'янець-Подільський р-н, м. Кам'янець-Подільський, каньйон р. Смотрич, 15.05.2006, 2 екз. [інв. № 2225]; м. Кам'янець-Подільський, парк, 21.05.2013, 8 екз. [інв. № 3478]; с. Суржинці, долина р. Тернава, узлісся, 22.05.2006, 6 екз. [інв. № 4613];

Польща, Малопольське (кол. Краківське) в-во, м. Краків, дата невідома (друга половина XIX ст.), 2 екз. [інв. № 160]; м. Краків, г. Вавель (Wawel), відкриті схили з поодинокими деревами, 17.04.2005, 2 екз. [інв. № 2293]; м. Краків, вул. Твардовського, ділянка, призначена під забудову, 18.04.2005, 96 екз. [інв. № 4600]; Пеніни, дата невідома (друга половина XIX ст.), 4 екз. [інв. № 158]; аналогічно, 4 екз. [інв. № 159]; Підкарпатське (кол. Жешувське) в-во, м. Жешув, 1879 р., 3 екз. [інв. № 157]; м. Жешув, дата невідома, 1 екз. [інв. № 162]; м. Стшижув, 1876 р., 8 екз. [інв. № 156];

Росія, Московська обл., м. Москва, Воробйові гори; біля ботсаду МДУ, 2.09.2015, 1 екз. [інв. № 4442]; м. Москва, Ізмайлівський парк, 15.06.2007, 1 екз. [інв. № 4440]; там само, 07.2007, 1 екз. [інв. № 4441]; там само, 5.06.2008, 1 екз. [інв. № 4439]; м. Москва, парк Тимірязєвської с/г академії, 20.07.2015, 4 екз. [інв. № 4437]; Люберецький р-н, смт Малаховка, вул. Февральська, під кущами на узбіччі, 29.08.2015, 2 екз. [інв. № 4438];

Чехія, Південночеський край, м. Чеське Будейовіце, парк Струмовка, вологі, затінені місця, 17.10.2005, 76 екз. [інв. № 4604].

Конхологічні матеріали, які належать *H. thessalica*:

Україна, Київська обл., Богуславський р-н, м. Богуслав, грабовий ліс, 26.06.2005, 1 екз. [інв. № 2841] (рис. 2Ж);

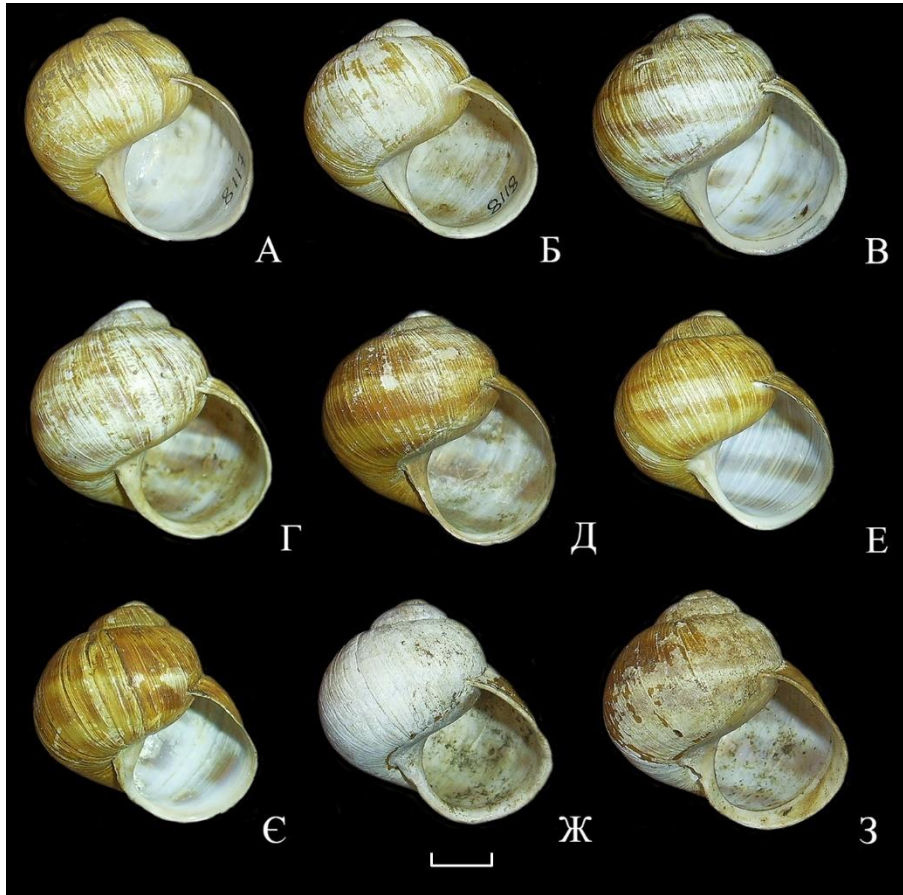

Рис. 2. Черепашки *H. thessalica* з різних регіонів України: А, Б – Заліщики, Тернопільська обл. (інв. № 163); В – Демшин, Хмельницька обл. (інв. № 4614); Г – Комарів, Чернівецька обл. (інв. № 1935); Д – Чернівці (інв. № 1963); Е – Хотин, Чернівецька обл. (інв. № 3477); Є – Цибулів, Черкаська обл. (інв. № 4617); Ж – Богуслав, Київська обл. (інв. № 2841); З – Мгар, Полтавська обл. (інв. № 2360). Масштаб 1 см.

Полтавська обл., Лубенський р-н, с. Мгар, ур. Мгарська Дача, грабово-дубовий ліс, 27.07.2006, 1 екз. [інв. № 2360] (рис. 23);

Тернопільська обл., Гусятинський р-н, с. Городниця, 1880 р., 2 екз. [інв. № 155]; Заліщицький р-н, м. Заліщики, дата невідома (друга половина XIX ст.), 2 екз. [інв. № 163] (рис. 2 А, Б);

Хмельницька обл., Кам'янець-Подільський р-н, с. Демшин, біля впадіння р. Тернава до р. Дністер, лісосмуга, 11.05.2005, 14 екз. [інв. № 4614] (рис. 2В, 3Д);

Черкаська обл., Монастирищенський р-н, смт Цибулів, парк відпочинку, 28.07.2005, 19 екз. [інв. № 4617] (рис. 2С); Уманський р-н, м. Умань, парк по вул. Київській, 2.08.2005, 7 екз. [інв. № 4620] (рис. 5Б, В); м. Умань, дендропарк Софіївка, 1.08.2005, 2 екз. [інв. № 4618];

Чернівецька обл., м. Чернівці, парк, 11.09.2003, 3 екз. [інв. № 1963] (рис. 2Д); Кельменецький р-н, с. Комарів, берег р. Дністер, 17.08.2000, 8 екз. [інв. № 1935] (рис. 2Г); Хотинський р-н, м. Хотин, біля фортеці, 19.05.2013, 7 екз. [інв. № 3477] (рис. 2Е).

Матеріали, які не вдалося визначити до виду (*Helix* sp.):

Україна, Вінницька обл., м. Вінниця (П'ятничани), 1875 р., 3 екз., [інв. № 145; на старій етикетці напис польською мовою «П'ятничани над Південним Бугом»] (рис. 3 А–Г).

Черепашки з повністю втраченим періостракумом і майже повністю стертою поверхневою скульптурою, білого кольору, помітно більші та з товстішими стінками, ніж усі музейні зразки, перевизначені нами як *H. thessalica* (рис. 2). Особливо це стосується найбільшої черепашки (рис. 3А), на парієтальній стінці устя якої є добре помітний калус (потовщення) жовтувато-коричневого кольору (рис. 3Б). Останній нагадує аналогічне утворення, яке можна побачити на деяких черепашках *H. thessalica* (рис. 3Д). Детальніше про можливу діагностичну цінність цієї ознаки див. нижче.

Місце збору цікаве тим, що разом з низкою нативних прісноводних молюсків, широко розповсюджених в Україні, там була зібрана також одна черепашка *Cornu aspersum* – наземного виду середземноморського походження, який тільки нещодавно почав розселятися Україною, зокрема, завдяки діяльності равликових ферм (Gura-Sverlova, Gural, 2021). П'ятничани – колишня назва села, яке пізніше було приєднане до Вінниці. Там знаходиться колишня садиба Грохольських (П'ятничанський замок), оточена старовинним парком, закладеним у 1830-х рр. Не виключено, що обидві знахідки (*Helix* sp. і *C. aspersum*) пов'язані саме з цією місцевістю.

Серед матеріалів експозиційного призначення, не включених до основного фонду музею, є декілька черепашок *H. pomatia* (рис. 4 А–В), які суттєво розширюють уявлення про масштаби внутрішньовидової і внутрішньопопуляційної мінливості цього виду в межах лише однієї адміністративної області (Львівської) на заході України. Перш за все, це велика черепашка з аномально потовщеними стінками (рис. 4А) діаметром біля 6 см і вагою понад 26 г, зібрана в 2004 р. поблизу с. Орів Сколівського р-ну. Для порівняння: середній діаметр черепашки дорослої особини *H. pomatia* зі Львова зазвичай коливається біля 4 см, а її вага – від 4 до 5 г.

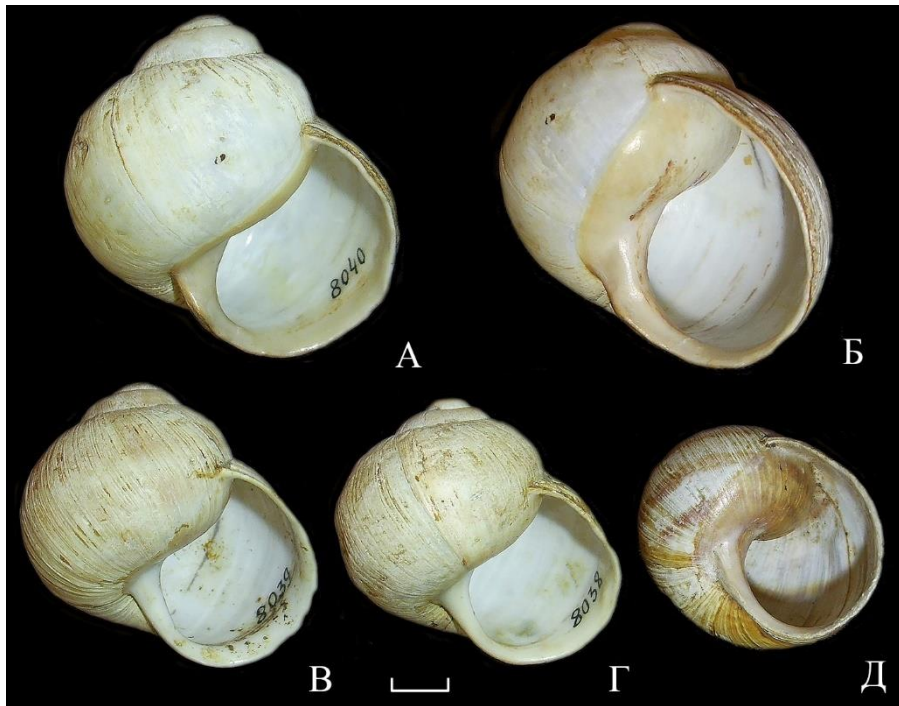

Рис. 3. Черепашки *Helix* sp. з Вінниці (П'ятничани), зібрані в 1875 р. (А– Г, інв. № 145). Для порівняння показаний калус в усті черепашки *H. thessalica* з Демшина, Хмельницька обл. (Д, інв. № 4614). Масштаб 1 см.

Два екземпляри, зібрані поруч на одному із відкритих схилів РЛП «Знесіння» у Львові (рис. 4Б, В), наочно демонструють крайні варіанти надзвичайно добре вираженої мінливості форми черепашки у цьому локалітеті – від сплющеної (рис. 4Б) до високо-конічної (рис. 4В). Показані поруч рідкісні аномалії пов'язані з частковим «розкручуванням» спіралі, яка утворює черепашку в більшості черевоногих молюсків (рис. 4Г), або зі зміною напрямку її закручування (рис. 4Д). Ще дві синістральні (закручені ліворуч) черепашки *H. pomatia*, зібрані у Львові (2021 р.) та Пеняках (друга половина XIX ст.), зберігаються в основному фонді музею.

Ревізія фондових матеріалів ДПМ НАНУ стала слушною нагодою, аби проаналізувати діагностичну цінність різних конхологічних ознак для диференціації *H. pomatia* і *H. thessalica* на теренах України. За основу було взято ознаки, перераховані в переописі *H. thessalica* (Korábek et al., 2016), проте було розглянуто й деякі інші нюанси, які можуть мати хоча б регіональне значення.

Забарвлення черепашки. Найпростіша ознака, яка в багатьох випадках дозволяє надійно ідентифікувати два види навіть по фотографіях у базах даних громадянської науки (iNaturalist, UkrBIN) або в соціальних мережах. У живих особин *H. thessalica* (рис. 5А), а також на «свіжих» порожніх черепашках цього виду з добре збереженим періостракумом (рис. 5Б, В) легко побачити жовтуватий або рудуватий (охристий)

відтінок. У *H. pomatia* загальний фон коричнюватий, від темно- до світло-коричневого, інколи трапляються поодинокі особини з дуже світлими, майже білими черепашками (рис. 5Г, Д). В останньому випадку йдеться лише про природний колір черепашок, а не ті численні випадки, коли вони стають білуватими через втрату періостракуму. У будь-яких варіантах забарвлення *H. pomatia* відсутній виражений жовтуватий відтінок, тому навіть світлі черепашки цього виду виглядають більш тьмяними, ніж у *H. thessalica*. На жаль, в обох видів періостракум починає втрачатися навіть на черепашках живих особин. А при тривалому зберіганні в музейних фондах (наприклад, збори другої половини XIX – початку XX ст.) забарвлення черепашок може дещо вицвітати.

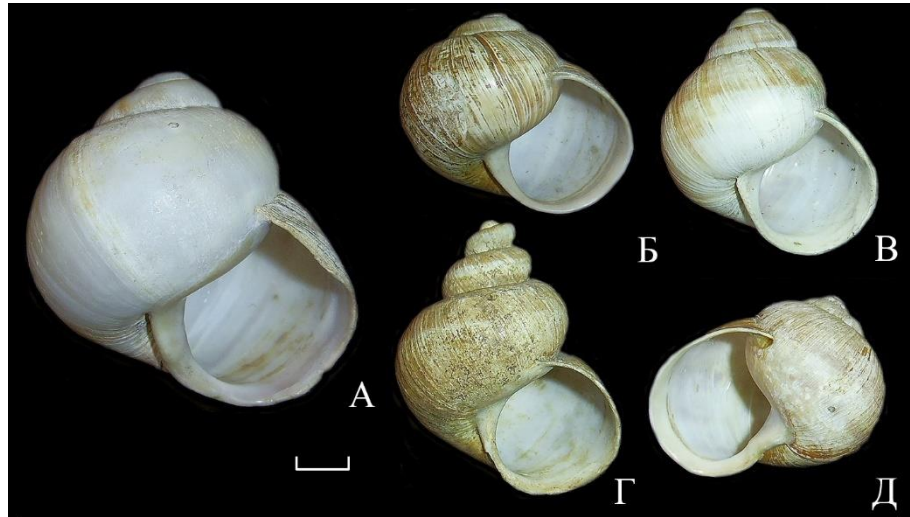

Рис. 4. Екстремальні варіанти мінливості (А–В) та рідкісні аномалії в будові черепашки (Г, Д) у *H. pomatia* в матеріалах експозиційного призначення (науково-допоміжний фонд): А – Орівське л-во, Львівська обл., 2004 р.; Б, В – РЛП «Знесіння», Львів, 2005 р.; Г – субскалярідна черепашка, місце і час збору невідомі; Д – сіністральна черепашка, Львів, 2005 р. Масштаб 1 см.

Темні спіральні смуги на черепашках обох видів виражені дуже по-різному – від їх повної відсутності або ледь помітних слідів до чітких і темних стрічок. Нерідко друга і третя смуги (якщо рахувати від верхівки черепашки) об'єднуються (рис. 5В, Е). Якщо смуги добре розвинені, вони можуть бути краще помітними на черепашках *H. thessalica* завдяки світлішому фоновому забарвленню. Якщо судити по фондових матеріалах та інших доступних джерелах (див. вище), хоча б у окремих місцевостях України у *H. thessalica* з добре помітними спіральними смугами друга, а часом і третя з них нерідко бувають звуженими або повністю відсутніми. Якщо смуги добре розвинені, то в *H. pomatia* вони зазвичай виглядають більш або менш суцільними (рис. 5Е), а в *H. thessalica* – плямистими або навіть перерваними (рис. 5В). Чеські автори (Korábek et al., 2016) називають їх «мармуровими».

Рис. 5. Порівняння забарвлення черепашок у *H. thessalica* (А–В) і *H. pomatia* (Г–Е): А – Хотин, Чернівецька обл.; Б, В – Умань, Черкаська обл. (інв. № 4620); Г – Кам'янець-Подільський, Хмельницька обл.; Д – Львів (матеріали експозиційного призначення); Е – Васильків, Київська обл. (інв. № 4610). У нижньому ряді показано черепашки молодих особин.

Форма і пропорції черепашки. У переписі *H. thessalica* вказано, що форма черепашки у цього виду більш правильно куляста, її завиток відносно нижчий, а останній оберт та устя, навпаки, відносно більші, ніж у *H. pomatia* (Korábek et al., 2016). Можливо, між двома видами дійсно є якісь достовірні відмінності в середніх пропорціях черепашки, які можна виявити на підставі біометричних досліджень. Проте значна внутрішньовидова мінливість форми і пропорцій черепашки *H. pomatia*, частково відображена на рисунку 1, робить проблематичним використання цих ознак для надійної диференціації *H. thessalica* і *H. pomatia*. У стандартному положенні (рис. 2) переглянуті нами фондові екземпляри *H. thessalica* часто мали досить правильні

конічні обриси верхньої частини черепашки, а їх устя виглядало майже прямокутним (квадратним). У *H. pomatia* контури устя зазвичай плавніші та не виглядають такими кутастими, як у *H. thessalica*.

Скульптура поверхні. В обох видів вона утворена однотипними елементами: радіальними зморшками та заглибленими спіральними лініями, перетинання яких утворює характерну поверхню, яку можна охарактеризувати як ґратчасту (рис. 6А), гранульовану або зернисту (рис. 6Б). У *H. thessalica* ці елементи є дрібнішими (рис. 6), хоча й тут потрібно враховувати можливу внутрішньовидову мінливість обох видів. У дорослих особин зернистість краще виражена на передостанньому оберті або на межі передостаннього і останнього обертів. Ближче до устя черепашки її часто повністю або частково маскують грубіші радіальні зморшки, що зазвичай є краще вираженим у *H. pomatia*. Натомість на останньому оберті *H. thessalica* можуть бути краще помітними хаотичні вм'ятини або короткі світліші звивисті зморшки (рис. 5А), які трохи нагадують елементи поверхневої скульптури в *Cornu aspersum*. У *H. pomatia* гранули на поверхні черепашки не лише більші, але часто виглядають більш сплюсненими, а також нерідко мають різні розміри. Слід мати на увазі, що розмір скульптурних елементів також залежить від загальних розмірів самої черепашки, тому у дрібних особин *H. pomatia* з Миколаївської обл. (рис. 13) поверхнева скульптура виглядає значно делікатнішою, ніж у великих особин того самого виду зі Львова (рис. 1А). Механічне обтирання періостракуму в обох видів починається з виступаючих елементів поверхні (зморшок, гранул), але в *H. thessalica* може бути краще помітним, порушуючи рівномірність забарвлення і створюючи враження картатої або мармурової поверхні (рис. 6Б).

Рис. 6. Скульптура поверхні наприкінці передостаннього оберту в *H. pomatia* (А – Південне, Харківська обл., інв. № 4621) і *H. thessalica* (Б – Демшин, Хмельницька обл., інв. № 4614).

Інші конхологічні ознаки. Черепашки дорослих особин *H. thessalica* мають тонші стінки, тому є також легшими порівняно з екземплярами *H. pomatia* приблизно

однакового розміру. Проте це не стосується молодих особин, які мають відносно тонкостінні черепашки незалежно від видової приналежності молюсків. Для *H. thessalica* вказують краще розвинене потовщення (калус) на парієтальній стінці устя, більш помітне на корродованих порожніх черепашках; також воно може набувати темнішого забарвлення в черепашок з темними (червонувато-коричневими) краями устя (Korábek et al., 2016). Ми не можемо оцінити діагностичну цінність цієї ознаки: майже в усіх переглянутих нами черепашок обох видів калус був або відсутній, або слабо виражений, один з винятків показаний на рисунку 3Д. Очевидно, що усі перераховані у цьому абзаці ознаки можна використовувати лише як допоміжні, у комплексі із забарвленням і скульптурою поверхні.

Висновки

Нещодавно переописаний *H. thessalica* поки що представлений у музейних фондах значно гірше, ніж виноградний равлик *H. pomatia*, очевидно, ширше розповсюджений зараз в Україні. Це має бути врахованим при плануванні подальшого поповнення малакологічного фонду ДПМ НАНУ. Бажано було б не лише збільшити географію зборів *H. thessalica*, але й отримати більші вибірки цього виду, придатні для конхіометричних досліджень, а також матеріали, видова належність яких є підтвердженою анатомічно або генетично.

При визначенні *H. thessalica* і *H. pomatia* у природі або конхологічних колекцій краще орієнтуватися в першу чергу на забарвлення черепашок і скульптуру їх поверхні. Інші конхологічні ознаки бажано використовувати лише в комплексі, враховуючи внутрішньовидову мінливість обох видів.

- Балашов І.А. 2016. Стебельчатоглазые (Stylommatophora). Киев: Наук. думка. 591 с. (Фауна України. Т. 29. Моллюски. Вып. 5).
- Балашов І.О. 2023. Наземні молюски НПП «Холодний Яр»: найсвоєрідніша лісова малакофауна Наддніпрянщини та її походження. У: Сучасні підходи до оцінки та збереження біорізноманіття на територіях природно-заповідного фонду: 36. наук. праць. Черкаси–Чернівці: Друк Арт. С. 5–21.
- Балашов І.О., Лукашов Д.В., Сверлова Н.В. 2007. Наземні молюски Середнього Придніпров'я / Методичний посібник і визначник. Київ: Фітосоціоцентр. 132 с.
- Гураль-Сверлова Н.В., Гураль Р.І. 2012. Визначник наземних молюсків України. Львів. 216 с.
- Гураль-Сверлова Н.В., Гураль Р.І. 2020. Каталог колекції наземних молюсків Державного природознавчого музею НАН України. Львів. 227 с.
- Гураль-Сверлова Н.В., Гураль Р.І. 2025. Наземні молюски України: ілюстрована база даних [online]. Державний природознавчий музей НАН України. Доступне <<http://www.pip-mollusca.org/page/phg/land/index.php>> [Дата звернення 20 лютого 2025].
- Крамаренко С.С., Сверлова Н.В. 2005. Конхологічні параметри виноградного слимака *Helix pomatia* (Gastropoda, Pulmonata, Helicidae) на півдні України як можливий наслідок кліматичної селекції. *Наукові записки Державного природознавчого музею*. Вип. 21. С. 157–164.
- Сверлова Н.В., Гураль Р.І. 2005. Визначник наземних молюсків заходу України. Львів. 217 с.
- Gural-Sverlova N., Gural R. 2021. *Cornu aspersum* (Gastropoda: Helicidae) in Western Ukraine with an overview of introduced species of land molluscs from this area. *Malacologica Bohemoslovaca*. Vol. 20. P. 123–135. doi: <https://doi.org/10.5817/MaB2021-20-123>
- Gural-Sverlova N., Gural R. 2024a. *Helix lutescens* (Gastropoda: Helicidae) expands its range in Ukraine. *Malacologica Bohemoslovaca*. Vol. 23. P. 97–106. doi: <https://doi.org/10.5817/MaB2024-23-97>

- Gural-Sverlova N.V., Gural R.I. 2024b. Alien mollusks of Crimean origin in other parts of Ukraine: present distribution and chronology of its discovery. *Zoodiversity*. Vol. 58 No. 5. P. 369–380. doi: <https://doi.org/10.15407/zoo2024.05.369>
- Gural-Sverlova N., Lyzhechka O. 2024. First record of *Helix lucorum* (Gastropoda: Helicidae) in Western Ukraine, with remarks on its present distribution in other parts of the country. *Malacologica Bohemoslovaca*. Vol. 23. P. 24–33. doi: <https://doi.org/10.5817/MaB2024-23-24>
- Korábek O., Adamcová T., Pročków M., Petrusek A., Hausdorf B. & Juříčková L. 2023. In both directions: Expansions of European land snails to the north and south from glacial refugia. *Journal of Biogeography*. Vol. 50. P. 654–668. doi: <https://doi.org/10.1111/jbi.14531>
- Korábek O., Juříčková L., Petrusek A. 2016. Splitting the Roman snail *Helix pomatia* Linnaeus, 1758 (Stylommatophora: Helicidae) into two: redescription of the forgotten *Helix thessalica* Boettger, 1886. *Journal of Molluscan Studies*. Vol. 82 No. 1. P. 11–22. doi: <https://doi.org/10.1093/mollus/eyv048>

Державний природознавчий музей НАН України, м. Львів
e-mail: gural@smnh.org, sverlova@pip-mollusca.org

Gural R.I., Gural-Sverlova N.V.

***Helix pomatia* and *H. thessalica* (Gastropoda, Helicidae) in the malacological collection of the State Natural History Museum of the NAS of Ukraine and the diagnostic value of some conchological traits**

The museum's collection materials, previously identified as the Roman snail *Helix pomatia*, have been reviewed. It was established that 11 of the 137 analyzed storage units (over 2,5 thousand specimens) belong to the conchologically similar and recently redescribed *Helix thessalica*. The museum currently has samples of *H. thessalica* from 6 administrative regions of Ukraine: Chernivtsi, Ternopil and Khmelnytskyi in the west, Cherkasy, Kyiv and Poltava in the central region. Only three shells of *Helix* sp. collected in 1875 in Piatrychany (now part of the city of Vinnytsia) could not be identified to species level. Museum samples of *H. pomatia* represent all western regions of Ukraine, with the exception of Chernivtsi and Rivne, its central (Zhytomyr, Kyiv, Dnipropetrovsk), eastern (Kharkiv) and southern (Mykolaiv) parts. The malacological collection also contains shells of *H. pomatia* from eastern Poland, the Czech Republic (České Budějovice) and the European part of Russia (Moscow). Based on museum materials, we analyzed the variability and diagnostic value of those conchological traits that can be used to differentiate *H. thessalica* and *H. pomatia*: colouration and shape (proportions) of the shell, its surface sculpture, etc. The great intraspecific variability in the shell size and shape is shown in *H. pomatia* from Ukraine. The latter concerns, in particular, the relative size of the aperture and the height of the spire, which makes the use of these proportions in identifying *H. thessalica* problematic. In *H. pomatia* shells with a well-preserved periostracum, the colour can vary from dark brown to almost white, but never have pronounced yellow or reddish (ocher) shades, unlike *H. thessalica*. However, the original colouration cannot always be determined in specimens with a worn surface, as well as in shells that have been stored in museum collections for a long time. Considering the large size and fairly wide distribution of both species in Ukraine, this part of the publication may be of interest to a wide range of people: from teachers and students of higher educational institutions to school biology teachers and amateur naturalists.

Keywords: *Helix*, conchological variability, land molluscs, Ukraine

ЗМІСТ	CONTENTS
Музеологія * Museology	Стор.
Климишин О. С. Науковий потенціал колекції зозулинцевих у гербарії Державного природознавчого музею НАН України	3
• Scientific potential of the <i>Orchidaceae</i> Juss. collection in the herbarium of the State Natural History Museum of the NAS of Ukraine	
Гураль Р. І., Гураль-Сверлова Н. В. <i>Helix pomatia</i> і <i>H. thessalica</i> (Gastropoda, Helicidae) в малакологічному фонді Державного природознавчого музею НАН України та діагностична цінність окремих конхологічних ознак	15
• <i>Helix pomatia</i> and <i>H. thessalica</i> (Gastropoda, Helicidae) in the malacological collection of the State Natural History Museum of the NAS of Ukraine and the diagnostic value of some conchological traits	
Екологія * Ecology	
Химин О. І., Капрусь І. Я. Вплив віку монокультури дуба червоного на екологічну структуру таксоцену колембол	29
• Impact of red oak monoculture age on the ecological structure of the collembola taxocene	
Сідак С. Ю., Капрусь І. Я. Населення колембол деревних мікрооселищ старовікових лісів Східних Карпат	39
• Collembola population of woody microhabitats of old-growth forests of the Eastern Carpathians	
Білонога В. М., Кияк В. Г. Особливості моніторингу популяції <i>Pinus</i> <i>cembra</i> L. (Pinaceae) у Чорногорі (Українські Карпати)	51
• Approaches to monitoring the population of <i>Pinus cembra</i> L. (Pinaceae) in Chornohora massifs (Ukrainian Carpathians)	
Бриндзя І. В., Гойванович Н. К. Оцінка обізнаності мешканців Львівщини про стан криничної води та її вплив на здоров'я	61
• Assessment of the awareness of the residents of the Lviv region about the state of spring water and its impact on health	
Гойванович Н. К. Нанотехнології в сільському господарстві: вплив «Аватар- 2 органік» на підвищення продуктивності мікрозелені	67
• Nanotechnology in agriculture: influence of «Avatar-2 organic» to enhance microgreen productivity	

- Карпінець Л. І., Лобачевська О. В.** Сезонна динаміка вмісту мінеральних форм нітрогену у пагонах моху *Atrichum undulatum* (Hedw.) P. Beauv. залежно від умов лісових екосистем Українського Розточчя 75
- Seasonal dynamics of the nitrogen mineral forms content in the shoots of the moss *Atrichum undulatum* (Hedw.) P. Beauv. depending on conditions of the Ukrainian Roztochia forest ecosystems

- Кім Н. А.** Зміни активності ферментів антиоксидантного захисту і вмісту ТБК-активних сполук у клітинах мохів лісових екосистем залежно від екологічних умов місцевиростань 87
- Changes of the activity of antioxidant protection enzymes and the content of TBC-active compounds in mosses cells of forest ecosystems depending on the ecological conditions of the growing site

Зоологія * Zoology

- Гриценко В. М.** Осіння міграція білого лелеки (*Ciconia ciconia*) в Україні у 2018-2024 рр. 97
- Autumn migration of the White Stork (*Ciconia ciconia*) in Ukraine in 2018-2024

- Бокотей А. А., Дзюбенко Н. В.** Дослідження та охорона чорного лелеки *Ciconia nigra* L. в Україні: 2017-2024 роки 103
- Study and conservation of Black Stork *Ciconia nigra* L. in Ukraine: 2017-2024

- Андріющенко Ю. О., Федун О. М., Семіроз А. В., Осъмачко О. М.** Деякі особливості перельотів птахів на півночі Українських Карпат у серпні–жовтні 2023 року 115
- Some peculiarities of bird flights in the northern of Ukrainian Carpathians in August – October 2023

- Франчук М. В., Бачук Л. В.** Результати синхронних обліків тетерука євразійського (*Tetrao tetrix*) в Рівненському природному заповіднику в 2013-2023 рр. 137
- Results of synchronous recordings of Black Grouse (*Tetrao tetrix*) in Nature Reserve Rivnenskyi in 2013-2023

- Москаленко Ю. О., Плющ С. О.** Опорна мережа орнітологічного моніторингу Чорноморського біосферного заповідника: нарис історії формування 147
- The core network for ornithological monitoring of the Black Sea Biosphere Reserve: a historical overview of its formation

- Гуштан Г. Г., Любинець І. П.** Загальна чисельність та спектр родин таксоценів панцирних кліщів (Acari, Oribatida) Яворівського НПП 157
- Total density and spectrum of taxocene families of oribatid mites (Acari, Oribatida) on the Yavoriv NNP

- Різун В. Б., Яницький Т. П., Заморока А. М.** *Dixus clypeatus* (P. Rossi, 1790) (Coleoptera, Carabidae) – новий вид і рід для фауни західного регіону України 163
- *Dixus clypeatus* (P. Rossi, 1790) (Coleoptera, Carabidae) – a new species and genus for the fauna of the western region of Ukraine

Ботаніка * Botany

- Кузярін О. Т.** Доповнення до флори Білогорського торфовища (м. Львів) ... 173
- Additions to the flora of the Bilohorshcha peatery (Lviv)

- Дідух Я. П., Розенбліт Ю. В., Кучер О. О., Чусова О. О., Пашкевич Н. А.** Топологічна диференціація рослинності Малого Полісся 179
- Topological differentiation of vegetation of the Male Polissia region

- Борсукевич Л. М.** Флористична структура рослинності класу *Salicetea purpureae* Moor 1958 в Україні 191
- Floristic structure of vegetation of the class *Salicetea purpureae* Moor 1958 in Ukraine

- Горбняк-Юліна Л. Т.** *Crocus heuffelianus* Herb. на території національного природного парку «Подільські Товтри» 201
- *Crocus heuffelianus* Herb. on the territories of the National nature park «Podilski Tovtry»

Короткі повідомлення * The brief messages

- Глеба В. М., Гураль Р. І.** Китайська беззубка *Sinanodonta woodiana* (Bivalvia: Unionidae) у рибогосподарських ставках Закарпатської області 211
- Chinese toothless bivalve *Sinanodonta woodiana* (Bivalvia: Unionidae) in fish ponds of the Transcarpathian region

- Глеба В. М., Гураль-Сверлова Н. В.** *Monacha claustralis* (Gastropoda: Hygromiidae) у Закарпатській області 213
- *Monacha claustralis* (Gastropoda: Hygromiidae) in the Transcarpathian region

Ювілейні дати * Anniversaries

<i>Бокотей А. А., Савицька А. Г.</i> Заходи з вшанування пам'яті Володимира Дідушицького (до 200-річчя від дня народження)	215
--	-----

Хроніка * Current issues

<i>Архіпова Х. І., Вовк О. Б.</i> Про діяльність Державного природознавчого музею НАН України у 2024 році	219
<i>Дзюбенко Н. В., Савицька А. Г.</i> Виставково-освітній проєкт «Експедиція до Антарктиди»	221
<i>Різун В. Б., Погрібний О. О.</i> XIX львівська ентомологічна школа «Актуальні проблеми вивчення ентомофауни західного регіону України» ..	224

Правила для авторів * Rules for authors

Національна академія наук України
Державний природознавчий музей

Наукове видання

НАУКОВІ ЗАПИСКИ ДЕРЖАВНОГО ПРИРОДОЗНАВЧОГО МУЗЕЮ

Випуск 41

PROCEEDINGS OF THE STATE NATURAL HISTORY MUSEUM

Issue 41

Українською та англійською мовами

Головний редактор Ігор Ярославович Капрусь

Комп'ютерний дизайн і верстка: Олександр Семенович Климишин,
Тарас Михайлович Щербаченко

Адреса редакції:

79008 Львів, вул. Театральна, 18

Державний природознавчий музей НАН України

тел.: +38(032)2357002; e-mail: editorship@smnh.org, trilobit6@gmail.com

<https://science.smnh.org>

Формат 70×100/16. Обл.-вид. арк. 18,4. Наклад 100 прим.

Виготовлення оригінал-макета здійснено в Лабораторії природничої музеології
Державного природознавчого музею НАН України
Друк ТзОВ «Простір М» 79000 Львів, вул. Чайковського, 8